

Revolution på export

Kajsa Ekis Ekman

Aftonbladet Kultur 4 december 2016

Idag begravs Fidel Castro

Representanter från femtio länder närvarar, varav tjugotvå statschefer, majoriteten från länder i tredje världen. Detta är mycket ovanligt för en statschef från ett litet och fattigt land. Jämför senast en mexikansk president dog – då kom inte en enda utländsk gäst.

Hur kommer detta sig? Läser man svensk press får man sannerligen inga ledtrådar, men så har diskussionen sedan Castros bortgång också präglats av stor okunnighet, allmänt tyckande och historielöshet. Framför allt vad gäller Kubas roll internationellt.

Aldrig tidigare och aldrig senare har ett litet, fattigt land i tredje världen spelat så stor roll i världspolitiken. Av naturliga skäl har det mesta stödet gått till Latinamerika – men vad som var relativt okänt fram till 1990-talet var Kubas bidrag till avkolonialiseringen av Afrika

Algeriet, Kongo, Guinea-Bissau, Zanzibar, Angola, Sydafrika, Zimbabwe och Namibia är bara några av de länder vars befrielseörelser fått ovärderlig hjälp av Kuba. Det är ingen slump att det var till Kuba som Nelson Mandelas första utrikesresa gick. Han sa då: "Vem tränade vårt folk, vem gav oss resurser, vem hjälpte så många av våra soldater och läkare? Ni!" /

Kubas första insats kom bara något år efter revolutionen, i Algeriet. Castro stödde den algeriska befrielseörelsen med 1 500 gevär, maskingevär och granatkastare. Skadade algeriska rebeller fick vård på Kuba, som också tog emot föräldralösa flyktingbarn för att utbilda dem. Det fria Algeriets första president Ben Bella hyllade ofta Kuba med orden: "Kubanerna har samma dröm som vi: i valet mellan att böja sig och stå rakryggade väljer de det senare."

Men det var efter Che Guevaras rundresa i Afrika som engagemanget väcktes på riktigt. Då Kongo blev självständigt från Belgien 1960 valdes / Patrice Lumumba till president, vilket hotade både belgiska och amerikanska intressen. Kongo var då ett av två länder i världen som producerade kobolt. Det andra var Sovjetunionen. (Kobolt används bland annat till att tillverka atombomber.)

Eisenhower gav då CIA order att göra sig av med Lumumba. I Jihan El Tahris film Cuba – une odyssee africaine berättar CIA-agenten Larry Devlin om hur han bland annat mottog förgiftad tandkräm för ändamålet. Efter att Lumumba infångats och misshandlats till döds av kongolesiska soldater hände dock något helt annat: folket gjorde uppror.

USA var inte beredda att själva gå in med trupper utan föredrog en "ren lösning". Denna rena lösning var att kalla in hyrda legosoldater från Sydafrika och Rhodesia. Legosoldaterna kallades för "de vita jättarna" och såg det som sin uppgift att bevara vit överhöghet i Afrika. De fick frikort att tortera, massakrera och lyncha.

Kongos demokratiska krafter bad om hjälp från omvärlden. De fick vapen från Sovjet, visst stöd från afrikanska länder – men bara ett land skickade män. Detta land var Kuba.

"Vi kan inte skilja dem från kongoleser och de är otroligt populära" varnade CIA: förutom Che Guevara var så gott som alla kubanska soldater som åkte till Afrika svarta. Med ens blev skägg och cigarrer den senaste trenden i Brazzaville och rykten började spridas om att kubaner låg bakom uppror över hela Afrika.

Kuba skickade inte bara soldater. Då belgarna hade hållit befolkningen i okunnighet fanns vid friheten bara trettio universitetsutbildade och nio läkare i hela Kongo. Kuba skickade elva läkare, trots att detta var kort efter revolutionen och många läkare hade gått i exil. De organiserade en kampanj som på tre dagar vaccinerade 61 000 barn mot polio. 254 kongoleser fick också åka till Kuba och studera.

Trots det kubanska stödet förlorade dock demokratin i Kongo. Som forskaren Piero Gleijeses beskriver i sitt monumental och mycket detaljerade verk *Conflicting Missions* gjorde användandet av legosoldater "att Washington höll ner den politiska kostnaden för invasionen samtidigt som förtjänsterna var stora: en proamerikansk regering i Afrikas hjärta".

Men Kubas solidaritet med afrikanska befrielseörelser slutade inte där. Under hela sextiotalet var Kuba värd för konferenser där revolutionära ledare från Afrika, Asien och Latinamerika möttes.

Många var de som bad om hjälp och Castro gjorde vad han kunde. Han skickade tusen soldater att strida mot Israel på Golanhöjderna 1967 och hundra instruktörer till Jemen. Till skillnad från vad många analytiker trott, så rörde det sig inte om proxy-operationer sända av Sovjet. Det var helt och hållet Castros och Ches kontakter med afrikanska ledare som avgjorde var de skulle engagera sig, och i många fall fick Moskva veta det först senare. Inte heller handlade det om att sprida kommunismen. Majoriteten av de rörelser som fick stöd var främst antikoloniala.

Som i fallet Guinea-Bissau. Amílcar Cabrals befrielseörelse mot den portugisiska kolonialmakten ville varken vara kommunistisk eller kapitalistisk och fick ekonomisk hjälp av många länder, däribland Sverige. Men det var bara Kuba i hela världen som stred vid dess sida. Cabral sade: "Jag tror inte på liv efter döden, men om det finns gläder sig våra förfäders själar, som togs till Amerika som slavar, åt att deras barnbarn har förenats och kämpar tillsammans för frihet."

Många var de svarta kubaner som skrev till den kubanska regeringen och anmälde sig som volontärer. "Det var en vacker idé – vi befriade oss och åkte tillbaka till platsen där våra förfäder förslavats för att kämpa mot kolonialismen även där" berättar en av kämparna i Paco Ignacio Taibo II:s bok *El año en que estuvimos en ninguna parte*.

Den största insatsen i Afrika gjordes i Angola. Mer än 30 000 kubaner åkte till Angola mellan 1975 och 1976 för att strida mot Sydafrikas apartheidtrupper.

Första läkarbrigaderna till Venezuela 1999

Kissinger var förbluffad – han hade visserligen väntat sig sovjetisk inblandning, men inte detta. CIA hade talat om några få tekniska rådgivare, men plötsligt strömmade det in tusentals beväpnade kubaner, just när Sydafrika var på väg att krossa gerillan MPLA.

Och de vann. Tillsammans besegrade angolaner och kubaner apartheids armé. Segern fick efterverkningar i hela världen och upprepades 1988 då Kuba åter slog tillbaka Sydafrika i Angola, vilket fick ett slut på apartheidregimens militära ambitioner en gång för alla.

Kuba gjorde det inte för att skapa ett imperium eller för att få fördelar. Tvärtom kunde inblandningen ofta ske mot kubanska direkta intressen: Kuba försvarade Algeriet mot Marocko trots att Marocko var en stor köpare av kubanskt socker. Inte heller för att få goodwill: dessa operationer var topphemliga.

Naturligtvis gick lejonparten av hjälpen till Latinamerika. Över hela den latinamerikanska kontinenten: Venezuela, Colombia, Peru, Guatemala, Uruguay, Bolivia – fanns kubaner. Kuba kunde också ha bidragit till att stoppa Pinochets militärkupp. Då information nådde Castro om att en kupp planerades, erbjöd han sin hjälp. Castro sade i en tillbakablick: ”De tog några vapen, men inte alls lika många som vi hade velat ge dem. När kuppen kom fanns tillräckligt med vapen på vår ambassad för en batalj. Vi hade bett dem att komma och ta dem ett par veckor tidigare, men de kom aldrig.”

Priset blev 40 000 människors död och hundratusentals människor på flykt. Vem nämner att Castro var beredd att försvara den chilenska demokratin då världen såg på med armarna i kors?

Men den främsta hjälpen Kuba gett omvärlden har inte bestått av soldater, utan läkare. 140 000 kubanska läkare har under åren åkt ut på internationella uppdrag. Genom Operación Milagro, som finansierades tillsammans med Venezuela, har snart fyra miljoner latinamerikaner fått gratis ögonoperationer. Jag skulle behöva en bok för att beskriva allt som gjorts på detta område.

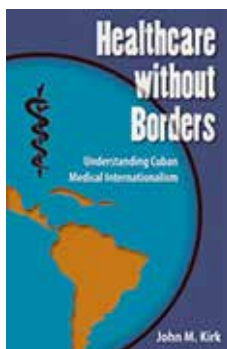
Detta från en karibisk ö, med elva miljoner invånare och med en BNP som är hälften av Kazakstans. Vilket land i tredje världen har någonsin utövat ett inflytande långt utanför sin närmiljö? Någon ödmjukhet kunde vara passande för alla de små människor, som aldrig lyft ett finger i sitt liv för att förändra världen men som nu sitter och kritiserar en gigant. Som under femtio år ofta var tredje världens enda hopp.

Kubansk trupp till stöd för FNLS frihetskamp i Algeriet-

Nelson Mandela i Kuba 1991 för att tacka för hjälpen att besegra apatheidregimen

Kubanska läkarbrigaden på plats före, under och efter jordbävningen i Haiti 2010

Kubanska läkarbrigaden Henry Reeve på väg till Nigeria för att bekämpa Ebolaepidemin